

1914

Moj edini resnični dom, pri KAIBETU v Loki, me vedno čaka, driga in mi pomaga. Čeprav je biša v mojem času doživela nemško okupacijo, nacionalizacijo po vojni, prodajo posameznih delov, je vendar ostala moj edini pravi dom.

Mnogih predmetov ni več, ostale pa so stare knjige, zapiski, polomljeno pobištvo in razbite igrače. Meni prav ti pozabljeni predmeti v kevdru pomenijo življenje naše biše in mojih dragih, ki so že zdavnaj na loškem pokopališču.

Tudi podobe naše Loke v letu 1914 so nastale iz Kaibetovih dnevnikov in iz pisem očeta iz Galicije in mame iz Loke. Mislim, da sem med redkimi tako srečnimi, da po dolgih letih življenja dojamejo, kako lepo otroštvo so imeli in kako dobre stare starše in starše in kako jih je Loka že takrat sprejela med svoje.

ŠKOFJA LOKA

Vojna dopisnica dr. Jamarja Katki Jamar

I Iz dnevnika Janeza Kaiba

Vse od 28. junija odmevajo po celi Avstriji, pa tudi pri nas, v naši Loki, strelji iz Sarajeva.

Še pred nekaj dnevi so gospodje na Rotovžu razburjeno razpravljali o prometu v našem mestu in sklenili, naj avtobus, ki drvi po samem mestu, obstane pred Hafnerjevo hišo, naj šofer izstopi ter pogleda, ali je cesta prazna, in pelje previdno naprej. Končno so gospodje sklenili, naj zaradi prehitre vožnje na oba vhoda v mesto nameste table z napisom: Hitrost 6 km. Na predlog odbornika Kalana so se končno odločili, naj se chauffeur še enkrat opominja, in če ne bo ubogal, ga bodo kaznovali.

Tokrat pa se je zgodilo nekaj strašnega:

Avstrija je napovedala Srbiji vojno!

Že v nedeljo, 26. julija, ob šestih popoldne, je letal po mestu, pa tudi po Lontrku in pred kapucinarji Karmelov Tonče, naš občinski sluga. Razglašal je, da bodo v vojsko vpoklicani vsi moški, ki lahko nosijo orožje.

Ko sem v ponedeljek prišel na Rotovž, je odbornik Tine Debeljak, štacunar izpod nun, pripovedoval, kako je bil v Ljubljani in videl lojtrske vozove, okrašene s smrečjem, polne mladih fantinov. Bili so rdeči v lica in drli so se:

Mi čvrsti Slovenci smo,

Mi gremo v boj

Za pravdo, za dom, za cesarja!

Župan Pepe je mirno pripomnil:

«Vojska jim bo kmalu iz ušes visela!»

Odbornik Molinaro, ki je stavbenik in ima v Peklu štacuno, pa je vedel, da se bo klanje začelo na rusko-poljski meji, ker Avstrija hoče preprečiti prihod ruske vojske v Galicijo in Bukovino. Kar naprej se mi zdi, da poslušam Tončetovo udarjanje na bobenček in njegov piskajoči glas, ki razglašava vojsko. Besede se spuščajo nad Loko, nad naše preveč mirno in dolgočasno življenje.

Ko pa spet sedim na koru v kapucinarskem kloštru in igram na stare orgle in pevke prepevajo svete pesmi in me Marija čaka po litanijah pred cerkvijo in počasi špacirava čez Vinarje in čez Zagrad na Plac, sem prepričan, da je vojska tam nekje daleč in nas nikoli ne bo dosegla.

20. avgusta 1914

V ponedeljek, 15. avgusta, sem zjutraj ob desetih zagledal na vratih kanclije svojo ženo. V rokah je držala telegram. Zdela se mi je čez vse prestrašena. «Käthe! Käthe! Moža so ji poklicali v vojsko. Naša Käthe je ostala sama s punčko v Trbovljah.»

Župan Pepe je stopil k meni: «Pa se je začelo.»

Katka se je pripeljala z ženo trboveljskega župana, gospo Voduškovu, v Loko.

Iz zmedenega pripovedovanja obeh žensk sem razbral le to, da je Katkin mož v neki gostilni v Trbovljah nekaj govoril čez vojsko, pa je že čez dva dni dobil poziv za mobilizacijo. Odpeljati se je moral v Ljubljano in takoj naprej v neznanu. Ko smo sedeli v jedilnici pri večerji, sva z Marijo odločila: Katka naj pride s punčko v Loko in doma pričaka moževe vrnitve.

«Preselila se boš v prazno Logarjevo stanovanje v drugem štuku spredaj!- je Marija odločno pribila.

Še preden je prišla Katka v Loko, so pričele prihajati vsak drugi dan svetlorumene vojne dopisnice na Katkin naslov v Loko. Pošiljatelj je: dr. Jamar, 17. Inf. Reg. 3. Baon Feldpost 32. Kraj odpošiljatve ni naveden, tudi znamk in datuma nisem zasledil.

Spomnil sem se, da je v Slovenskem narodu pisalo:

«Sedaj ste cesarjevi vojaki, ni vam treba lepiti znamk. Tudi domačim ni treba lepiti znamk. Napišejo naj zgolj vojno pošto.»

Iz skopih stavkov na dopisnicah sem razkril, da se mobiliziranci vozijo z vlakom

iz kraja v kraj proti Karpatom in Galiciji. Na Rotovžu so gospodje pripovedovali, da pošiljajo slovenske polke v Galicijo na najbolj nevarna mesta.

Župan Pepe vsako jutro hodi iz sobe v sobo in glasno rentiči: »Pa so jih odpeljali v Krepate, v Krepate!»

Gospodje mestni svetniki tiho sede za mizo in zdi se mi, da prav tako kot mi vsi mislijo na mlade fante, ki se bodo vsak čas tudi iz Loke vozili proti bojišču.

8. septembra 1914

Čeprav se na zunaj naše življenje ni spremenilo, je vendar vse drugače. Vojska leži nad Avstrijo, nad Loko, pa tudi nad našo družino.

Na Rotovžu gospodje govore le o vojski, posebno o ruskem bojišču. Nemci so se menda umaknili iz vzhodne Rusije, Rusi pa skušajo vdreti v Galicijo. Pravijo, da imata ruska in nemška vojska vsaka na bojišču po dvesto tisoč mož.

Katka je prišla s punčko za stalno domov, čeprav je obdržala stanovanje v Trbovljah. Trboveljska občina ji nakazuje v Loko moževo plačo.

Stanovanje v drugem štuku spredaj je sicer prazno, saj Lapajnetovih ni več, Katki pa sva z Marijo dala sobo v prvem štuku zadaj z okni na vrt in z razgledom proti Ljubljani. Tako sta nama s punčko bliže. Micka je s podstrešja privlekla dva stara špampeta še iz časov tete Ajke.

Katka in punčka sta prinesli življenje v našo staro hišo.

Dopoldne hodim na Rotovž, ob nedeljah pri maši in pri litanijah orglam pri kapucinarjih. Gospodje kapucini, posebno p. Karel in p. gvardijan, prihajajo pogosto k nam. Sedimo v rdečem salonu in zdi se mi, da prihaja nekaj miru iz kloštra tudi med naše zidove.

Ob popoldnevih pa hodimo z Marijo, Katko in punčko v Vinarje, in celo na Krancelj smo se povzpeli.

Marijin god, 12. september, smo proslavljali letos posebno imenitno. Saj je slavila svoj prvi god tudi najina vnukinja, Katkina hči, Punči. V rdečem salonu smo za dolgo mizo sedeli Logarjevi frajli, učitelja Zahrastnik in Flis, z ženo in hčerko Mileno, in Homanova Anica. Igral sem na dolgem starinskem klavirju dunajske valčke. Anica, ki je bila že v Trbovljah pri Jamarjih in se tam zagledala v nekega češkega inženirja Loskota, je kar sama plesala po veliki sobi. Katka pa

Anica Homan, por. Loskot

je vzela punčko v naročje in se zavrtela z njo skupaj z Mileno. Zahrastnik pa se je poklonil pred Marijo in zavrtela sta se po sobi v počasnem valčku. Vsi smo bili zadovoljni in skoraj pomirjeni.

Katka pa je čisto spremenjena, odkar so ji odpeljali moža na fronto.

Z Marijo pripravljata tople nogavice, zimske rokavice, stičke za roke in šale, da jih bosta poslali v mrzlo Galicijo.

14. septembra 1914

Ko sem se opoldne vrnil z Rotovža, so me vse tri ženske čakale na hodniku.

«Je pa le dobil našo pošto!»

II

Pisma (dr. Tone Jamar – ženi Katki Jamar)

6. september 1914

Včeraj sem dobil prvo pismo od Tebe in še nekaj drugih. Malo smo se vendar oddahnili. Obeta pa se nam mrzla jesen. Poslal Ti bom nekaj denarja, ker ga tukaj tako ne morem porabiti, kajti v gozdu, na njivah, in če smo že bolj -nobel-, v hlevih, ne moremo ničesar kupiti.

Z Ravnikom, Ješetom in dr. Kulovcem (feldkurat) smo vedno skupaj in si bratski delimo dobro in slabo, kruh, kavo in cigarete. Tobaka pa nam ne preostaja, zadnjič smo nekaj dni kadili cigarete iz tobaka za pipo.

20. september 1914

Ne pošiljaj mi ničesar, razen nekaj zimskega perila, ker je nemogoče karkoli prenesti s seboj, posebno v tem deževnem vremenu.

Po poteh je toliko blata, da se vdiramo do kolen. Včasih se mi zdi, da bi bilo naše življenje tu podobno kot na manevrih, če ne bi deževalo in če bi dobili prenočišča.

Hodimo od kraja do kraja v vsakem vremenu. Na pasu sem si naredil šele prvo luknjo, to se pravi, da še nisem preveč shujšal. Dobro je, da imam konja, ki me je do sedaj pridno nosil čez drn in strn. Savnik in jaz in najina dva konja, to smo štirje tiči!

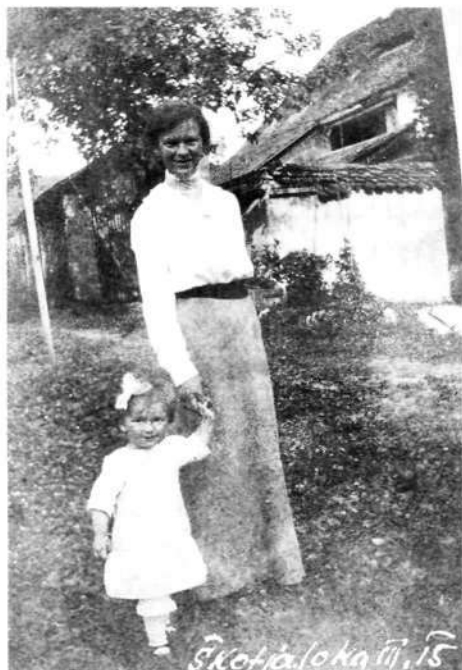
Ne vem, kaj bi še pisal, in je navsezadnje vseeno, samo toliko je dovolj, da veš, da sem zdrav in živ. In to sem do sedaj še in bom tudi ostal, če bo tako naprej, kakor je bilo do sedaj. Hujje pa ne bo in ne more biti, kakor je bilo do sedaj.

V krajih, kjer sem bil do sedaj, so sami rusofili – Rutenci. Veliko so jih Avstrijci pobesili in postrelili.

Na važnih točkah – na vzvišenih prostorih – so Rusi postavili vaščanom lepe cerkve. Te so Avstrijci sedaj vse porušili.

13. oktober 1914

Kako je s punčko? In s Teboj? Kako se počutiš v Loki sama? Gospod Kaiba ima gotovo veliko dela na občini. Gospa je zdrava? Povej jima, da tudi njima pišem, kadar naslovim pismo nate.

Katka Jamar s punčko

Včeraj je bila punčka devet mesecev stara. Rad bi jo videl, kakšna je. Ali že je žgance?

Ko se vrnem, mi bo prišla gotovo že s Teboj v Ljubljano naproti.

Trboveljski župan Vodušek je pisal, da dobivaš deželno plačo. To je dobro in prav lepo od župana.

Gustiju Blazniku sem pisal, da mu bom poslal filme. Bojim pa se, da jih ne bom smel poslati in da se bodo pokvarili.

28. oktober 1914

Kolera se širi.

Nas tri zdravnike – Ješeta, Tavčarja in mene so postavili na »koleroštacijo«.

Čisto osamljeni smo, vsi se nas bojijo. Ostali pa smo le skupaj. Vas ob bojišču je skoraj vsa okužena.

Umre nam na dan deset do petnajst ljudi.

Pridružila se nam je mlada Poljakinja, pl. Sienkiewicz. Bolnikom deli juho, čaj, kavo in kruh. Punca zna več jezikov in dobro jaha.

Res imamo vsi neprijetno delo: bolniki vse ponesnažijo, se zvijajo in valjajo po tleh. Vsako jutro pa jih je veliko mrtvih.

Streli prasketajo, včasih se zabliška in grom topov nas stresa. Ruski svetlikavec (Scheinwerfer) ponoči sem in tja razsvetljuje celo bojno polje.

Zaradi kolere vode ne smemo piti, vina nimamo, mleka ne dobimo. Torej pijemo le čaj in kavo, posebno zvečer v naši sobici.

Loskot je na varnem, njegova stran ni bila napadena.

Mi pa se pomikamo naprej proti Rusom, skozi Loskotovo vas smo zgolj marširali.

Neprijetno vreme: dež, mraz, tudi sneg je že nekajkrat pozdravil. Kolere pri našem regimentu še ni.

Danes sedim v čisto izpraznjeni hiši, okna so razbita, peči razdejane. Popravili smo peči in lahko kurimo. Poslušamo bobnenje kanonov.

Prijetno je sedeti na gorkem, ko zunaj dežuje in zavija mrzla burja.

Naš komandant bataljona je prijazen in dober dečko.

Pred dvema dnevom smo naleteli na veliko klet, polno vina. Umevno je, da smo si nakupili dovolj steklenic in lep večer je bil.

To smo peli in pili! Tisti večer smo spali deloma v posteljah, deloma na zofah. Bilo je blizu Přemisla.

Na obisk pride k nam navadno feldkurat dr. Kulovec. Poučeval je na škofovskih zavodih. Tukaj pa opravlja zelo žalostno delo, posebno sedaj pri koleri. Revež je ves bled in obupan, le malo se je navadil na ta pogled.

Razumemo se pa prav dobro vsi, nič ni razlike med liberalci in klerikalci. Vsi imamo eno samo željo, in ta je MIR! Najlepše je zvečer, ko naši štirje »purši«, študenti, zapojejo. Ležimo na slami in mislimo na dom.

Ko sem bil še pri polku, sem dobil drugega konja. Moj stari revež je čisto opešal in moral sem zadnje čase hoditi peš, ko smo se pomikali proti fronti.

Moj novi »nositelj« je majhen, toda močan. Padel sem z njim vred v blato, ko mu je spodrsnilo. Nič se nama ni zgodilo. Hitro sem spet stopil na njega in bezljal za drugimi, da poiščem za nas zdravnike stanovanje.

Tu na »koleraštaciji« pa smo čisto sami, povelja dobivamo samo pismeno, in to samo za raporte. Vse se nas boji.

Radoveden sem, kdaj pridem spet s svojim polkom skupaj.

Kakšna bi bila danes naša družba? Od dvanajstih, ki smo bili ob začetku pri jedi skupaj, sva samo še dva – major in jaz. In še jaz sem sedaj proč od polka.

Ko bomo tu ugonobili kolero, pridem za teden dni v kontumac.

29. oktober 1914

Mirna noč. Luna razsvetljuje pokrajino. Najraje bi šel fantovat kot v Groharjevih časih.

Za kolero jih je danes umrlo samo deset. Upam, da smo z našim delom uspeli.

Protí jutru je postalo celo v sobi zelo mraz. Reveži vojaki, ki morajo ležati zunaj na prostem!

Čudno, da kljub mrazu in dežju skoraj ni prehladov, pljučnic in drugih bolezni, ki jih dobimo v miru doma samo od prepiha. Človek se res utrdi in prenese več kot živina. Na potu smo srečevali na stotine poginulih konj, ki so opešali in poginili. Vse v znamenju vojske!

Čudim se, da se ljudje iz te vasi ne izselijo. Nimajo hrane, v nevarnosti so, da jih zadene kaka krogla, in umirajo za kolero. Vaščani radi delajo pri nas, prenašajo bolnike. Zaslužijo hrano in tri kro-
ne na dan. Toliko menda še ni zaslužil noben Ruteneec!

Navadili smo se na misel, da ostanemo čez zimo tukaj.

Vsi trije zdravniki se bomo začeli učiti poljsko. Učila nas bo »panoška«.

Jeja Jamar

30. oktober 1914

Po enem mesecu smo danes zvečer spet dobili pošto. Od Tebe sem dobil pismo, od brata Ceneta in sestre Minke pa karto. Pisala si mi, da pri vas zelo manjka zdravil in da bi bil gospod magister Burdych zadovoljen, če bi mu odstopil svoja zdravila iz Trbovelj, ker mora vsa zdravila drago plačevati vnaprej.

Seveda, gospod Burdych lahko vzame zdravila. Peljita se oba v Trbovlje in pokaži mu vse, kar imam, in naj vzame. Če mu s tem ustrežem, me bo veselilo. Pozdravi ga prijazno od mene in poklon njegoví gospe.

31. oktober 1914

Danes sem dobil spet pismo od Tebe, hvala! Pošiljatev pa nisem dobil, mislim, da še ne razdeljujejo. Za naš regiment je prišlo za cel vagon pošiljatev.

Od regimenta se bomo kmalu ločili. Menda je prišlo povelje, da gremo mi trije v Novo mesto pri Přemislju. Ne vem, kako bi pozdravil to novico. Dela bomo imeli tam dovolj, umrje jih menda dnevno sedemdeset do osemdeset.

Če pridem v Novem mestu v kako bolnišnico, bo z dopisovanjem lažje in hitreje.

Vsekakor si umij roke z lizolom in sežgi pismo, da se obraniš morebitne infekcije.

V kratkem zopet pišem in poročam, kam boš naslovila pismo.

III

Iz dnevnika Janeza Kaiba

5. oktobra 1914

Življenje v Loki je na videz še vedno mirno in skoraj še ne občutimo vojske. V kloštru tečejo obredi po ustaljenem redu, na vrtu za kloštrom cvetejo krizanteme, patri in fratri se tiho sprehajajo po hodnikih in po vrtu. Vendar pa čutim v cerkvi, da se iz klopi vernikov dviga nemir, skrb za fantine, ki jih vlačijo po tujih zemljah, kjer frče granate, šrapneli, eksplozije in se dvigajo plini. V Loki ni še nič vojakov, nič ranjencev. V Ljubljano pa so prispeli begunci iz Galicije.

*Marija Kaiba, Jeja
in Katka Jamar*

Lavdanovega Janka so zaprli, Hudarevnikov Štefan je brez službe, Ziherlov Jožko si je zlomil roko. Dr. Savnik in dr. Ješe nič ne pišeta in se boje, da nista več med živimi.

Učitelj Zahrastnik in ravnatelj hranilnice Nadilo prihajata vsak dan k nam in pripovedujeta novice z bojišč.

Spet so poklicali na nabor fantine do šestintridesetega leta starosti, ki prvič niso bili potrjeni.

Katka se je spet vživela v naše življenje. Je pa nemirna in živi le za pisma, ki redno prihajajo iz krajev ob poti v daljno Galicijo.

Iz Trbovelj so ji sporočili, da je županstvo že večkrat zaprosilo, naj jim vrnejo občinskega zdravnika dr. Jamarja, a niso dobili še nobenega odgovora.

Z Marijo sva pa vesela, da je Katka s punčko pri nas.

Marija se vrti po kuhinji in pripravlja za punčko krhke piškote pa mlečno kavo pa čežano.

3. novembra 1914

V Ljubljano so spet prispeli ranjenci iz Galicije. Katka bi se najraje odpeljala, jih poiskala in spraševala po možu.

Pri nas pa je vsak dan več življenja. Punčka je že kar velika. Katka pravi, da v Loki ni tako razvajenega in razposajenega otroka. Povsod je je polno, najraje pa je pri Logarjevih, kjer jo najbolj cartajo. Prav nič ni izbirčna pri jedi. Vse je, tudi žgance, in po Katkinem ima zato tako napeta in rdeča lička kot vse Svetaduharice. Punčka že teka po Placu, lovi konje, pse, putke in golobe, vse, kar je na cesti.

15. novembra 1914

Vso jesen je vsak dan prihajala pošta iz Galicije. Sedaj pa že več kot dva tedna ni nobenega pisma.

Na Rotovžu gospodje pripovedujejo o krvavih bojih pri Premislu. Marija in Katka skrivata skrbi, a vendarle čutim, da ni le Katka v skrbeh, tudi Marija posebno nežno boža punčko in ji pripoveduje o Dunaju in o svoji neskrbni mladosti.

Najbolje se počutim v kloštru. Z gospodi, posebno s p. Karlom, se pogovarjam o cerkvenih pesmih, o starih knjigah, ki jih hrani naš kloster, in o faranih, ki so izgubili gospodarje in sinove in potrebujejo pomoči.

Na sprehode spremljam sedaj kar tri dekleta: Marijo, ki si za popoldanski špansir nadene črn klobuček in obleče bluzo iz špic, Katko, ki vodi punčko za roko in jo komaj zadrži na cesti, in punčko, ki ničesar ne ve o vojski in očeta sploh ne pozna. Bojim se, da ga otrok nikoli ne bo spoznal. Hodimo v Puštal, na Štemarje, k Svetemu Duhu. Pri Čudetu pri Sv. Duhu sta oča in mati ostala sama v leseni bajti. Sinova, Katkina brata, Frence in Nace, sta bila vpoklicana k vojakom.

Hiša – izba z veliko zidano pečjo in z golobom – Sv. Duhom nad mizo je kljub pisanim glažovnatim podobam svetnikov na stenah temna in žalostna.

Mnogo Ločanov je ujetih. Vrnil se je samo Otujac, ker je zbolel.

Na Rotovžu so pripovedovali, da bodo pobrali vse privatne zdravniške ordinacije. Tudi našega zdravnika, dr. Zakrajška, so menda silili, naj se prostovoljno javi v vojsko.

16. novembra 1914

Telegram!

Po skoraj treh tednih čakanja in skrbi, ali je Katkin mož ujet ali mrtev, telegram iz Eperjesa na Madžarskem pomeni srečo za vse nas.

Katka je priletela v najino spalnico:

»Živ je! Iz bolnišnice je telegrafiral!«

Po prvem veselju smo se pričeli izpraševati, kaj dela v bolnišnici tako daleč na Ogrskem.

Katka pa je pomirjena, prepričana je, da so moža postavili za zdravnika v bolnišnico in da se bo kmalu vrnil domov.

Jaz pa se bojim najhujšega: mislim na kolero, na poročila o bojih, o ranjenih in mrtvih.

IV**Pismo (dr. Tone Jamar – ženi Katki Jamar)****20. novembra 1914**

Čudim se, da nisi prejela mojih pisem, ki sem Ti jih zadnji čas veliko pisal.

Tri tedne smo bili v boju. Umikali smo se proti Novemu mestu, tudi naša »kolera sekcija«.

Tekli smo skozi gozd. Okoli nas so treskale topovske granate, izstrelki so leteli mimo nas in med nas. Povsod so ležali ranjenci in mrtvi.

Nekako 30 kilometrov od Dukle sem cmoknil s konjem čez škarpo.

Ničesar se ne spominjam.

Vozili so me menda deloma v sanitetnem vozu, kjer sem prespal prvo noč, nato pa z lojtrskim vozom sto kilometrov čez prelaz Dukla na Ogrsko v Eperjes. Vozil sem se ravno tri dni.

Sedaj sem na gorkem in pri miru v vojni bolnišnici.

Vsak dan mi je bolje, samo glava me še boli in v desni lakti. Upam, da bo brez posebnih posledic.

Ne puste me še domov, ker se boje, da bi dolgotrajna vožnja in tresenje na vlaku poslabšalo bolezen.

Komaj čakam, kdaj se bom odfural domov.

V**Iz dnevnika Janeza Kaiba****24. novembra 1914**

Včeraj je Katka po pošti dobila sporočilo, da je njen mož že na poti v Ljubljano.

Ne samo pri nas, pri vseh sosedih v hiši in na Placu, pri Logarjevih, Homanovih, Elisovih, v klostru in na Rotovžu srečujem same nasmejane obraze.

Iz naše kuhinje diši po vaniliji in drugih gvircih. Marija peče drobne piškote in zdrobova torta čaka v shrambi na hodniku na dr. Jamarja.

Gospodična Emi Trillerjeva, Karlova sestra, upokojena poštarica, ki ima sobo pri nas, nas je vse povabila k Homanu in nam za svoj god in za srečno svidenje z dok-

Eperjes na Madžarskem

torjem naročila pladenj kremnih rezin in šamrolnov, ki jih je gospa Homanova, kljub vojski in pomanjkanju jaje in masla, nadevala s pravo vanilijevo kremo in stepeno sladko smetano.

Še jaz sem bil vesel in počaščen, ko je p. Karel prišel k nam s steklenico prave kloštrske slivovke in čestital Katki.

Tudi punčka se je nalezla naše veselosti, glasno se smeje, poskuša blebetati in skače po sobah.

26. novembra 1914

Včeraj smo dobili telegram, da Katkin mož leži v vojaški bolnišnici Leoninum v Ljubljani.

Katka se je danes zjutraj z vlakom odpeljala v Ljubljano. Punčka se je drla in drla, ko je zagledala mamo v plašču in s klobukom. Vsi trije, Marija, Katka in jaz, smo se sklanjali nad otrokovo posteljo, otrok pa se je drl in drl in šele, ko je Katka letela čez Plac h Kocelitu in otroku kupila belega plišastega medvedka, se je pamž pomiril in utilnil.

Katka se je opoldne vrnila iz Ljubljane in povedala, da ni smela do moža. Leži v vojaški bolnišnici, v kar so predelali sanatorij Leoninum. Zaradi obolelih pljuč mora ostati v bolniški oskrbi.

Katka pa je tudi izvedela, da bodo moža že jutri pripeljali v Loko na Grad, kjer je sedaj tudi vojaška bolnišnica.

Ko sem prišel opoldne z Rotovža, smo vsi štirje, Marija, Katka, punčka in ego, ležli na Zagrad.

Pred železnimi vrati je bilo že polno Ločanov. Vsi smo strmeli v prvi štuk na Gradu, kamor naj bi na verando prihajali bolniki, da vsaj s pogledi pozdravijo svojece.

Katka je prva zagledala moža. Dvignila je punčko visoko nad glavo. Marija je pomahala z belo ruto. Katka je kričala: »Tonče! Tonče!»

Punčka pa se je smejala in ponavljala za mamo: »Tonce! Tonce!»

31. decembra 1914

Katkinega moža so iz Loke spet odpeljali v Leoninum v Ljubljani, ne da bi se srečali.

Sredi decembra pa so mu zdravniki dovolili, da je prihajal v Loko vsak drugi dan in ostajal po dva dni doma.

Življenje pri nas se je čisto spremenilo. Hodim na Rotovž, pa tudi v kloster, igram na orgle pri litanijah in učim pevke novih pesmi, vendar pa smo zaživeli z Marijo in Jamarji drugačno življenje. Vsi smo pozabili na vojsko.

V drugi štuk, v bivše Lapajnetovo stanovanje, so ženske prenesle dva stara kostna in Katkini postelji. Tudi kuhinjo so za silo opremile.

Jamarji so se naselili v dveh velikih svetlih sobah.

Na gank smo pa namestili ležalnik iz bambusovih palic, ki sem ga kupil v Kranju. Tonče, kot dr. Jamarja kličeta Katka in punčka, poležava na njem in se pogovarja s punčko. Priповедуje ji zgodbe o konju Mišku, ki ga je nosil po Galiciji in sta skupaj spala v snegu, pa o vranah, ki jih srečujemo v Vincarjih, pa še veliko pajkovo mrežo imata s punčko na koncu ganka.

Zvečer z dr. Jamarjem in Katko hodimo k Homanu in tam se srečujemo s Flisom, Zahrastnikom in Nadilom. Punčka pa je doma pri Mariji.

Otroka vse preveč razvajamo. Ženske so si izmislile že vrsto imen zanjo: Punči, Cuki in še in še, samo na Marijo Antonijo so pozabile.

Pa sem zadnjič le slišal, ko se je Katka sklanjala nad otrokovo posteljo:

»Marija si! Reci Marija!»

Otrok je ponavljal:

»Majeja! Majeja!»

In pri tem je ostalo.

Sedaj je naša punčka dobila novo ime: JEJA!

Posebno pa smo se veselili božičnega večera. Že teden dni pred prazniki so naše ženske pospravljale sobe. Micka je poribala tla po sobah, v kuhinji, stopnice in ganke na obeh štukih. Še vežo in prostore pod velbi na dvorišču, kjer imamo butare, sta s Katko pomili. Kot nekoč, ko sem prihajal za božič domov na vakance in sta teta Ajka in mama pekli potice, je letos pri nas vsa hiša dišala po vaniliji, po

Dr. Tone Jamar v vojaški bolnišnici Leoninum v Ljubljani

rumu, gvircah in po kadilu. Marija in Katka sta spekli v zidanem štedilniku kar pet potic: rozinovo za dr. Jamarja, mandljevo za naju z Marijo, čokoladno za Jejo in dve orehovi za Katko in Micko. Ker sta Katkina brata pri vojakih nekje na Štajerskem, sta Katkina mati Jera in Katka kar sami privlekli od Sv. Duha ravno pokončno smreko. Postavili sta jo v rdeči salon med obe okni.

Ženske punčke ves teden niso pustile v rdeči salon. Jaz pa sem vsako popoldne igral na dolgem klavirju božične pesmi.

Pa sva se z Marijo peljala celo v Ljubljano. Žena me je vlekla h Kastnerju in tam izbrala skoraj za sto kron, natančno za 90,93 K. samih igrač: skoraj pol metra veliko punčko s smejočim porcelanastim obrazkom in pravimi lasmi, pa še konja na gugalnici, pa še enega konja na kolesih, da ga bo Jeja vlekla po Placu. Jezil sem se, pa sem bil le nekako zadovoljen, ko sem prvič kupoval 'kristkindla' za našega otroka.

Na božični večer pa dr. Jamarja ni bilo iz Ljubljane. Dobil je vročino in moral je ostati v Leoninumu.

V rdečem salonu sva sedela sama z Marijo. Katka se je s punčko odpeljala v Ljubljano.

Domov sta se vrnila obe utrujeni in preplašeni.

Z Marijo pa sva obiskala Logarjevi frajli in gospodično Emi, ob pol polnoči pa sva odšla čez Plac v kapucinarski klošter k polnočnici.

Na moj god, 27. decembra, pa je dr. Jamar zjutraj vstopil v kuhinjo. Popoldne smo moj god praznovali v rdečem salonu.

Igral sem na klavir božične pesmi, doktor je pel, Jeja pa je objemala veliko punčko v modri svileni obleki in si kar sama izmislila ime zanjo: Omamajaja!

1. marca 1915

Skoraj dva meseca smo pozabljali na vojsko in hude čase. Katkin mož je bil še vedno v bolnišnici v Ljubljani, vsake dva dni pa je prihajal v Loko.

Obiskovali so nas doktorjevi prijatelji in njegova žlahta: brat Cene iz Poljan, sestra Marička s hčerko Mičico, čevljar Primožič-Zeleznikar z Lontrka, žagar Hribernik s Puštala in še drugi.

Zvečer sva z Jamarjem hodila k Homanu, pa k Cenetu, v njegovo rojstno hišo, kjer je namesto njegove sestre Minke gospodinjala gospa Rozalka. Jamar je dvakrat šel z menoj tudi v klošter in p. gvardijanu in p. Karlu pripovedoval o Karpatih, o koleri in o grozotah na fronti.

Februarja so Jamarja spoznali za zdravega in moral se je priglasiti matičenemu bataljonu.

S Katko sta 28. februarja odpotovala v Trbovlje, Katka se je zvečer vrnila domov v Loko, dr. Jamar pa se je moral javiti na komandi v Gradcu.

Literatura

1. Odlomki iz dnevnika Janeza Kaiba.

2. Iz pisem:

dr. Tone Jamar – Katki Jamar: 16., 18., 20., 24. in 27. avgusta 1914, 6., 7. in 20. septembra 1914, 13. in 21. oktobra 1914, 20. novembra 1914.

Katka Jamar – dr. Tonetu Jamarju: 1. in 17. oktobra 1914, 11. in 15. novembra 1914.

3. Zapisniki in drugi izbrani dokumenti iz arhiva občine Škofja Loka, 1861 do 1919. Uredil dr. France Štukl.

4. *Tedenske slike*, 1914.